

การจาริกบุญในพระพุทธศาสนา

Pilgrimage to Buddhism

ดร. ชญานันท์ อัครธรรมานนท์

ศูนย์บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการจาริกบุญในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนได้ศึกษาพระไตรปิฎก และเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา รวมถึงประสบการณ์การเป็นผู้นำจาริกแสวงบุญสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย แล้วนำมาเรียบเรียงเขียนบรรยายเชิงพรรณนาการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนาใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายของบุญ 2) คติการจาริกแสวงบุญ 3) บุญที่เกิดจากการจาริกแสวงบุญ 4) บุญที่เกิดจากทัศนสังเวชนียสถาน และ 5) บุญที่เกิดจากการพิจารณาธรรมสังเวช ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์และเสริมกำลังใจ กำลังศรัทธา ให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้เกิดปิติในการจาริกแสวงบุญในสังเวชนียสถานต่อไป

คำสำคัญ: บุญ, การจาริกบุญ, ธรรมสังเวช, สังเวชนียสถาน

Abstract

This article aims to present the merit in Buddhism. The author studies the Buddhist scriptures and Buddhist texts. Including the experience of leading pilgrims in India. Then compiled a descriptive lecture on the pilgrimage of Buddhism in 5 issues: 1) the meaning of merit; 2) the motto of pilgrimage; 3) the merit of pilgrimage; and 5) merit due to the Dharma. The information is useful and encouraging the Thai Buddhists to be joyful in pilgrimage.

Keywords: merit, pilgrimage, Sangvega, the holy places of Buddhism

บทนำ

ปัจจุบัน การจาริกบุญของชาวพุทธไทยที่ได้เดินทางมาพุทธคยานั้น ส่วนมากมักเป็นหมู่คณะ โดยมีผู้นำคือบริษัททัวร์จัดนำเที่ยว ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ” มีบางส่วนที่เดินทางมาเอง และประสานงานกับวัดไทยที่มีอยู่มากกว่า 10 วัด ในย่านนี้ ซึ่งวัดไทยพุทธคยา เป็นวัดไทยแห่งแรกที่มาสร้างในโอกาสฉลองพุทธชยันตี พระพุทธศาสนามีอายุครบ 2500 ปี จึงเป็นสถานที่ผู้จาริกบุญสามารถเข้าพักและรับประทานอาหารได้ การเดินทางก็สะดวกเพราะมาทางรถไฟหรือเครื่องบินก็ได้ เมื่อการเดินทางสะดวก จำนวนชาวพุทธ ผู้มีศรัทธาก็เพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี ในบริเวณนั้นจึงมีโรงแรม ห้องพัก ห้องเช่า ร้านอาหาร ร้านค้า และ วัดนานาชาติที่ชาวพุทธได้รับคำเชิญจากผู้นำอินเดียให้มาสร้างวัดในบริเวณใกล้เคียง สถานที่ที่ตรัสรู้ ซึ่งคติความนิยมการจาริกมาสู่สถานที่ที่ตรัสรู้แล้ว ก็จะจาริกบุญต่อไปให้ครบสังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่งเป็นส่วนใหญ่

กิจกรรมการจาริกบุญ ประกอบด้วยการสักการบูชา ทั้งเครื่องหอม ดอกไม้ ธูปเทียน ทองคำเปลว และเครื่องบูชาต่าง ๆ เช่น ผ้าหรือธง ฯลฯ เหล่านี้เป็นส่วนของอามิสบูชา ในส่วนของการปฏิบัติบูชานี้ น่าชื่นชม เพราะทุกคนที่มาจะสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น สวดขยายพระพุทธรูปมากมายหลายบท โดยมีหนังสือคู่มือการ

สวดมนต์ที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน นั่งรวมกันอย่างเป็นระเบียบ มีการฟังธรรม ฟังการบรรยายข้อมูล ณ สถานที่บริเวณพระศรีมหาโพธิ์และพุทธสถานอื่นๆ และได้ปฏิบัติจิตภาวนา ด้วยการนั่งสมาธิหรือเดินประทักษิณ ได้ถวายทาน สมาทานรักษาศีล ซึ่งกล่าวได้ว่าครบถ้วนตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เหล่านี้คือกิจกรรมการจาริกบุญที่เป็นหลักสำคัญที่ชาวพุทธไทยได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อสักการบูชาโดยทั่วไปการกระทำเช่นนี้เรียกว่าชาวพุทธไทย ได้ช่วยกันทำนุบำรุงและฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยมีคำสอนของพระราชรัตนรังษี (ว.ป. วีรยุทโธ) (2550 : 29) ได้กล่าวถึงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนากับกลุ่มผู้ จาริกบุญความว่า “..จะเผยแผ่และฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กับญาติโยมที่มากับสังฆะนิกายสถาน จะเริ่มต้นที่ไหนก่อน ก็ต้องเริ่มต้นฟื้นฟูที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ญาติโยมทั้งหลาย”

- 1) ฟื้นฟูที่ตา ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมะ เห็นทางออกของชีวิต ไม่ขาดทุนบุญกุศล อย่าให้บอดตาใส ให้ตาประเสริฐ เป็นดวงตาที่เห็นธรรมะแล้วลงมือทำทันที
- 2) ฟื้นฟูที่หู ให้ฟังเสียงที่สดชื่นใจ เบิกบานใจ คลายทุกข์ สุขเย็น สบายใจ เป็นเสียงธรรมะ เป็นเสียงบุญเสียงกุศล
- 3) ฟื้นฟูที่จมูก ให้หายใจเข้าออกมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ไม่หลงสติ ไม่ประมาท ไม่พลาด ไม่เผลอ ฟื้นฟูทุกวัน ๆ ให้เป็นปกติอย่างนี้ จนเป็นลมหายใจของพระพุทธศาสนา
- 4) ฟื้นฟูที่ลิ้น ให้ลิ้นปิดด้วยแผ่นทองพุทธมนต์ พูดอะไรแต่เรื่องดี ไม่มีน้ำเน่า พูดเรื่องผ่านการขัดเกลาจากจิตที่บริสุทธิ์ผ่องใสแล้ว
- 5) ฟื้นฟูที่กาย การแต่งกาย ลักษณะท่าทาง พฤติกรรมที่แสดงออกต้องอ่อนน้อม อ่อนหวาน อ่อนโยน
- 6) ฟื้นฟูที่ใจ ต้องคิด นึกถึงแต่พระรัตนตรัย ให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุมีผล ตามหลักพระพุทธศาสนา การบรรยายธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นกิจกรรมที่ผู้จาริกบุญสู่สังฆะนิกายสถานจะได้สดับรับฟังหรือได้ผ่านการถ่ายทอดจากพระธรรมวิทยากรอยู่เนื่อง ๆ เพราะกิจกรรมสำคัญในเส้นทางจาริกบุญทุก ๆ วัน คือการฟังธรรม ซึ่งมีทั้งที่บรรยายในรถขณะเดินทางหรือ ณ สถานที่ ๆ ลงไปกราบไหว้

บทความนี้จะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการจาริกบุญในพระพุทธศาสนาใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายของบุญ 2) คติการจาริกแสวงบุญ 3) บุญที่เกิดจากการจาริกแสวงบุญ 4) บุญที่เกิดจากการทำทานสังฆะนิกายสถาน และ 5) บุญที่เกิดจากการพิจารณาธรรมสังฆะ ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์และเสริมกำลังใจ กำลังศรัทธาให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้เกิดปิติในการจาริกแสวงบุญในสังฆะนิกายสถานต่อไป

ความหมายของบุญ

บุญ หมายถึง ความสุขที่เกิดจากการชำระจิตใจให้หมดจดจากกิเลสและความเศร้าหมองซึ่งขณะเดียวกัน บุญก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดภาวะน่านุชา เมื่อได้ทำบุญแล้วจิตใจก็อิ่มเอิบเป็นสุขที่ประณีตลึกซึ้งขึ้นไป เป็นความสุขที่ยั่งยืนยาวนาน และเป็นความสุขที่สงบประณีต คนทั่วไปแม้จะมองไม่เห็น “บุญ” แต่ก็สามารถรู้อาการของบุญหรือผลของบุญได้ คือเมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตใจชุ่มชื่นเป็นสุข และการแผ่บุญนั้นสามารถแผ่แผ่เพิ่มให้แก่ผู้อื่นได้โดยไม่มีประมาณ เปรียบได้กับการจุดเทียนส่งต่อไปเรื่อย ๆ คือผู้จุดก็มีความสว่างอยู่ตามเดิม และความสว่างยังเพิ่มไปอีกกว้างขวางได้

บุญ ความหมาย คือ การกระทำดี ตามหลักคำสอนในศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2548 : 11) การกระทำคุณงามความดีเป็นคำกล่าวเรียกคนที่มีคุณงามความดี เช่น คนใจบุญ หรือ คนมีบุญ คือมีคุณงามความดี บุญ มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า ปุญญะ แปลว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2548 : 159) เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นเครื่องกำจัดสิ่งเศร้าหมองคือ กิเลส ดังนั้น การทำบุญจึงเป็นการช่วยลด ละ เลิกความ

โลก ความโกรธ ความหลง อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ความเศร้าหมองให้ออกไปจากใจ ทำให้ใจเป็นอิสระ พร้อมจะก้าวต่อไปในคุณความดีอย่างอื่น หรือเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

บุญ เป็นสิ่งที่ทำให้พอใจพอใจชอบใจ เช่น ทำบุญให้ทานหรือรักษาศีลก็ตาม แล้วก็พอใจ อิ่มเอิบ คำหมายของคำว่า บุญ พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระภิกษุ ณ เมืองสาวัตถี (ส.ม. (ไทย) 19/1027/548) ว่าด้วยห้วงบุญกุศล 4 ประการ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ห้วงบุญกุศล 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้าเป็นพระผู้มีพระภาค นี่เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้

ประการที่ 2 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่าพระธรรมเป็นธรรมที่ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

ประการที่ 3 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ประการที่ 4 ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้

ส่วนคำว่าจาริก พบในพระพุทธดำรัส ทรงส่งพระสาวกอรหันต์ 60 รูป ไปประกาศพระศาสนาในพรหมชาติหนึ่ง ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (ม.ม. (ไทย) 13/286/342) ความว่า ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า

ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน

คติการจาริกแสวงบุญ

คติการเดินทางจาริกบุญ ได้สืบทอดกันมาด้วยอำนาจความศรัทธาต่อพระธรรมวินัย และความเคารพบูชาที่พุทธบริษัทมีต่อพระรัตนตรัย เป็นหลักสำคัญ จึงเห็นได้ว่าแม้สถานที่สำคัญที่ปรากฏเป็นหลักคือสังเวชนียสถาน 4 ตำบล พุทธบริษัทจะไม่สามารถไปได้ก็ไม่ใช่อุปสรรคของการจาริกบุญ เนื่องจากศรัทธาเป็นกำลังที่ทำให้มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ การสร้างพระพุทธรูปเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้า การสร้างรอยพระพุทธบาทจำลอง การสร้างพระไตรปิฎกจำลอง การปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ หน่อพระศรีมหาโพธิ์ก็เป็นสัญลักษณ์ในการเป็นพุทธบูชาที่ เชื่อมโยงถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมที่ทรงตรัสสอนได้

ส่วนการบูชาตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถกระทำได้ด้วยการแสดงออก ซึ่งสิ่งที่ดีงาม เช่น การกราบไหว้ ลูกขี้รับ ให้การยกย่องนอบน้อม ตลอดถึงการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ โดยจำแนกการบูชาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) อามิสบูชาหมายถึง การแสดงความเคารพบูชา ด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ มีการบูชาด้วยปัจจัย 4 และการบูชาเครื่องสักการะ ได้แก่ ดอกไม้ รูป เทียน เป็นต้น 2) ปฏิบัติบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพบูชาด้วยการปฏิบัติสิ่งที่เป็นธรรม เช่น การไหว้ กราบ การแสดงความนับถือ นอบน้อมและการปฏิบัติตามคำสอนของบุคคลที่เป็นที่เคารพบูชา ทั้งนี้ เป้าหมายของการบูชานั้นอยู่ที่การได้ประกอบกุศลกรรม หรือการสร้างเสริมคุณธรรมในตนเองเป็นสำคัญ มิใช่การอ้อนวอนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งปรารถนาต่าง ๆ เพราะการจะได้มาซึ่งสิ่งปรารถนานั้นก็ขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งกรรมนั่นเอง การสรรเสริญเทพเจ้า การอ้อนวอนร้องขอให้ลดบันดาลจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถช่วยได้หากไม่ได้ปฏิบัติตนสอดคล้องกับเป้าหมายที่ปรารถนาหรือไม่สร้างเหตุให้สมกับผลที่ต้องการ

การจาริกบุญในสมัยพุทธกาล หลังพุทธกาล สืบทอดมาถึงการจาริกบุญและพัฒนากิจการจาริกบุญของชาวพุทธไทย ศึกษาสืบทอดคุณค่าความสำคัญของการจาริกบุญ สาระ ประโยชน์ ในศาสนกิจสำคัญประการหนึ่งของชาวพุทธที่มีต่อพระรัตนตรัยผ่านพุทธศาสนสถานพร้อมทั้งการปฏิบัติบูชา การที่ได้มายังสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยเกี่ยวข้องกับ เคยปรากฏรูปรูปกายของพระองค์นั้น เมื่อใดทำให้ถูกต้องมีโยนิโสมนสิการแล้ว ก็ย่อมเป็นเครื่องเกื้อหนุน แก่การที่จะปฏิบัติเพื่อการเห็นธรรมได้ เพราะว่าเมื่อได้เดินทางมายังสถานที่นี้แล้ว บังเกิดความสังเวชตามหลักที่ถูกต้องว่า การกระตุ้นจิตสำนึกให้ได้เกิดความคิด มีความไม่ประมาทก็ดี หรือเป็นเครื่องเจริญศรัทธาในคำสอนของพระองค์แล้ว มีฉันทะ มีวิริยะ ในการที่จะบำเพ็ญปฏิบัติที่ดี เกิดมีปิติมีความเอิบอิ่ม ปลาบปลื้มใจว่าได้มาเข้าเฝ้า ณ สถานที่ที่พระองค์เคยประทับแล้ว มีจิตใจเบิกบานผ่องใส เกิดความสุขสงบในใจ จนถึงเกิดเป็นสมาธิที่ดี อันนั้นล้วนเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้เราสามารถเดินทางไปเฝ้าไปเห็นธรรมประจักษ์แจ้งในใจของตนได้ทั้งนั้น (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2542)

บุญที่เกิดจากการจาริกแสวงบุญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542) ให้ความหมายคำว่า “จาริก” ในภาษาไทย ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า จาริก หมายถึง เทียวไป เดินทางเพื่อศาสนกิจ สอดคล้องกับสารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมาย การจาริกแสวงบุญ (Pilgrimage) ทางด้านศาสนาและจิตวิญญาณไว้ว่า “การจาริกแสวงบุญ” คือ การเดินทางหรือการแสวงหาสิ่งที่มีความสำคัญทางจริยธรรมต่อจิตใจ บางครั้งก็จะเป็นการเดินทางไปยังศาสนสถานที่มีความสำคัญต่อความเชื่อ หรือความศรัทธาของผู้คน สมาชิกของศาสนาหลักของโลก มักจะร่วมในการเดินทางไปแสวงบุญ ผู้ที่เดินทางไปทำการจาริกแสวงบุญเรียกว่านักแสวงบุญ

พุทธศาสนิกชน ได้เคารพบูชาพระรัตนตรัยกันตลอดมา การได้มาเคารพพระพุทธรูปเจ้าถึงสถานที่ ที่พระองค์ได้อุบัติขึ้นคืออุบัติจากความเป็นสิทธัตถะราชกุมาร หรือเป็นมนุษย์ธรรมดา เป็นปุถุชน กลายเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงควรแก่การปลาบปลื้มปิติยินดีว่า เราได้มาสู่สถานที่สำคัญนี้แล้วโดยทางกาย และขอให้ใจของเรามารวมด้วย กายมาสู่สถานที่นี้ได้รับบรรยากาศร่มรื่นเบิกบานผ่องใส จิตใจก็ควรมีความเบิกบานผ่องใส ชีวิตที่มีกายและจิตเบิกบานผ่องใส จะเป็นบุญเป็นกุศลครบถ้วนทุกประการแล้ว ก็เป็นเพราะการปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย ชาวพุทธผู้ได้มาจาริกบุญนับว่าเป็นการปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแนะนำไว้ว่า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541) ให้มานมัสการสังเวชนียสถานทั้ง 4 และสังเวชนียสถานทั้ง 4 ก็มาจบ ณ ที่ปรีณิพพาน เมื่อเรามาสังเวชนียสถาน คือสถานที่เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชแห่งที่ 4 เราก็มากล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากไปตามธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง การที่เราได้คิดแห่งความไม่เที่ยง แล้วปลงใจให้เกิดความสังเวช จึงเป็นที่ชัดเจนที่สุด ณ ที่ปรีณิพพานแห่งนี้ พระพุทธรูปเจ้าจากไปแล้ว แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้สูญสิ้นไปด้วย ธรรมก็ยังคงอยู่ เราจะต้องตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ชาวพุทธจะช่วยกันรักษาธรรม รักษาพระพุทธศาสนา ให้ดำรงคงอยู่ยั่งยืนต่อไป พร้อมทั้งได้ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547) คำว่าปฏิบัติ หมายความว่า ปฏิบัติธรรมก็คือการเอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิตในการทำงาน คือเอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ถ้ายังไม่ได้ใช้ ก็ยังไม่เรียกว่าการปฏิบัติ คำว่า “ปฏิบัติ” นี้ เดิมแปลว่า “เดินทาง” การเดินทางตามปกติเป็นการเดินทางด้านวัตถุ เอาเท้าเดิน หรือแม้มีรถแล้ว เอารถวิ่งไปตลอดจนไปด้วยเครื่องบิน ก็เรียกว่า เป็นการเดินทาง ชีวิตของคนเราก็เป็นการเดินทางอย่างหนึ่ง แต่เรามักเปลี่ยนคำพูดจากเดินมาเป็นดำเนิน ที่จริงเดินกับดำเนินนั้น ก็เป็นศัพท์อันเดียวกัน การดำเนินชีวิตนั้น ก็เหมือนกับที่เราเอาชีวิตมาเดินทาง การเดินทางที่ถูกต้อง ก็คือการดำเนินชีวิตที่ดี ถ้าเดินทางชีวิตไม่ถูกต้อง ก็เรียกว่าดำเนินชีวิตที่ผิด การเดินทางชีวิตนี้ถูกต้องเกิดประโยชน์ขึ้น การปฏิบัติธรรมคือการเอาธรรมมาใช้ ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของเรา

นั่นเอง ความสำคัญของการจาริกบุญสำหรับชาวพุทธไว้ว่า ถ้าคนมุสลิมทุกคนอย่างน้อยต้องไปเมกกะ 1 ครั้งในชีวิต พุทธศาสนิกชนทุกคน หากมีโอกาสก็ควรได้ไปกราบสักการะสังเวชนียสถาน 4 อย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิตเช่นกัน (ประเวศ วะสี, 2548)

จาริกบุญ จึงเป็นการเดินทางไปยังศาสนสถานหรือการแสวงหาสิ่งที่จะพัฒนาจิตวิญญาณ (ช.อ.บ. (ไทย) 33/30/63) กระทำสิ่งที่ดีงาม ที่ทำให้เกิดบุญ เป็นการประพฤติชอบ และการบำเพ็ญกิจของพระศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ โดยเฉพาะในการเดินทางของชาวพุทธผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า จะพึงเดินทางจาริกบุญไปยังสังเวชนียสถาน 4 ตำบล การเดินทางสู่พุทธสถานที่สำคัญของชาวพุทธ เพื่อสักการบูชา เพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา เพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์ ซึ่งเป็นการเดินทางที่น้อมนำสู่พุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ และสังฆานุสสติไปพร้อมกัน การเดินทางด้วยความศรัทธาเลื่อมใส ไม่ว่าจะไปสู่สถานที่ซึ่งประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พุทธสถานต่าง ๆ หรือการจาริกไปเพื่อประกาศพระศาสนา เผยแผ่ สืบทอดพระพุทธศาสนา การเดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป หรือบำเพ็ญบุญกุศล บุญกิริยาต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา เหล่านี้ จึงใช้คำว่า “จาริกบุญ”

บุญที่เกิดจากการทัศนสังเวชนียสถาน

สำหรับชาวพุทธ ที่ได้เดินทางมาขอให้ได้ (พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, อ้างใน พระราชรัตนรังษี (วิริยฤทธิ์ วิริยทุธ), 198) 1) ทัศนานุตรียะ คือการได้ไปเห็นสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมและเสด็จดับขันธของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประเสริฐ เลิศล้ำ เป็นการเห็นที่เป็นสิริมงคล 2) ได้อนุสตามนัตตริยะคือได้ระลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งครั้งหนึ่งได้อบรมอยู่ทั่ว ๆ ไปในประเทศอินเดีย 3) ได้ธรรมมานุตตริยะ คือได้ประพฤติปฏิบัติธรรมทุกครั้งที่เราไปพุทธสถาน ขอให้ได้มีการประพฤติปฏิบัติธรรมตลอดเวลา 4) สำคัญที่สุด ขอให้ได้ปัญญานุตตริยะ ขอให้เราได้ปัญญาอย่างยอดเยี่ยมกลับมา เปลี่ยนชีวิตของเราจากสภาพที่ไม่มีธรรมเป็นชีวิตที่อบรมด้วยธรรมะ ให้มีความชัดเจนทางสติปัญญา และ 5) สุดท้ายขอให้ได้รับความทรงจำที่งดงามกลับมา ได้ไปรู้ ไปดู ไปเห็น ให้รู้จักในด้านดีด้านที่มีสาระถะ นำมาบอกเล่าเป็นสะพานบุญให้แก่คนที่ไม่เคยไปได้ไป ให้คนที่ไม่เคยได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ได้ไปเฝ้า ได้อย่างนี้ถือว่าได้ไปถึงแล้ว” สิ่งแทนพระพุทธองค์ที่สำคัญที่สุดคือพระธรรม เพราะเมื่อจวนจะปรินิพพาน ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันใด อันเราได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติแล้ว ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลายโดยการล่วงไปแห่งเราดังนี้

สังเวชนียสถาน เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญ “เป็นสถานที่ควรเห็น” เพื่อให้เกิดธรรมสังเวชนียะเป็นความสำคัญอย่างยิ่งที่บุคคลผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหลาย นับแต่ เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเพ็งจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไม่นาน ก้อนุมาณได้ว่า สถานที่ 4 แห่งเหล่านี้จักเป็นเป้าหมายในการเดินทาง หรือการจาริกไปเพื่อกราบไหว้บูชา สักการะ ด้วยสัมมาทิฐิและสัมมาปฏิบัติ จึงกล่าวได้ว่า สถานที่ในโลก ไม่เคยมีที่ใดเลยที่ปรากฏความสำคัญโดยพระพุทธวจนะ ในฐานะเป็นสถานที่ที่ควรไปดู (ทัศนานุตรียะ) ดังความสำคัญปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกที่มกนิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร เรื่องคำถามพระอานนท์ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในทิศทั้งหลาย มาเฝ้าพระศาสดา ข้าพระองค์ทั้งหลายจะย่อมได้พบ ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ก็เมื่อ พระผู้มีพระภาคเสด็จล่องลับไป ข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้พบ ไม่ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้ เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู สังเวชนียสถาน 4 แห่ง ไร่บ้าง (ที่.ม. (ไทย) 10/202/150-151)

- 1) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่าตถาคตประสูติในที่นี้
- 2) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่าตถาคตได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้

- 3)สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรีผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่าตลาคตรทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้
- 4)สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรีผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่าตลาคตรได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุภาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้

บุญที่เกิดจากการพิจารณาธรรมสังเวช

ชาวพุทธเมื่อจาริกมาสู่สังเวชนียสถานควรที่จะพิจารณาธรรมสังเวชให้ปรากฏ ซึ่งธรรมสังเวช หรือสังเวค นั้น คือความรู้ลึกที่สลัดใจ หดหู่ใจ ที่กระตุ้น เตือนใจ ให้คิดที่จะเลิกละความชั่ว หรือเลิกละความประมาท และเข้าใจให้เร่งทำความดี หรือการปลงเพราะเข้าใจถึงธรรมดาแห่งชีวิต รู้ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ซึ่งเป็นการเกิดปัญญาความรู้ที่เป็นกุศล เป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ถูกต้องดังมาได้

สังเวคธรรม ในสังเวชนียสถานที่ปรากฏ ณ สถานที่ประสูติ พระพุทธเจ้าตรัสว่าความเกิดเป็นทุกข์ เพราะเมื่อเกิดแล้วก็ต้องแก่ เจ็บและตายไป หมุนเวียนไม่จบสิ้น สังเวคธรรมเป็นการเฝ้าความเพียร เกิดการกระตุ้นเตือนให้พิจารณาด้วยปัญญา การเกิดที่ไม่ต้องเกิดซ้ำซากอีกต่อไป และในการแสดงความเคารพ กตัญญูตอบแทนพระคุณท่านผู้ให้กำเนิดและผู้มีพระคุณอื่น ๆ

สังเวคธรรม ณ สถานที่ตรัสรู้ แหล่งเกิดของพุทธธรรมจากพระพุทธองค์ ซึ่งก่อนที่พระองค์จะทรงรู้ความสิ้นไปของอสังขกิเลสทั้งหลาย ได้ทรงบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งด้วยการเพียรตน ผีกลั่นตน จึงนำสู่ความพ้นทุกข์ ชาวพุทธควรตระหนักและกลัวต่อภัยคือชาติ ชรา มรณะ ฯลฯ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความหมั่นเพียร (สัมมาวายามะ) ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง มุ่งสู่ความพ้นทุกข์

สังเวคธรรม ณ สถานที่ปฐมเทศนา คือ สัมมาทิฐิที่จะนำทางสู่สัมมาปฏิบัติ มรรควิธีได้ทรงแสดงไว้ชัดเจนแล้ว ดังความในพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ชาวพุทธจึงควรเข้าใจเตือนใจตนเอง ให้ดำเนินชีวิต ด้วยการปฏิบัติตามพุทธวิธีที่ตรัสสอน การพิจารณารูป นาม ชันธ 5 ที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ไตรลักษณ์) ตามพระธรรมเทศนา อนัตตลักขณสูตร ที่ทรงแสดงไว้ ณ สถานที่แห่งนี้ ซึ่งทำให้ปัญวัคคีย์บรรลอรหัตตผล อีกทั้งควรมุ่งการช่วยเหลือแบ่งปัน ดังเช่น พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรม ซึ่งเป็นการให้ธรรมทานที่ยิ่งใหญ่

สังเวคธรรม ณ สถานที่ปรินิพพาน การดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามสภาพธรรมดาของสังขารนั้น นำสู่สังเวคธรรม คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ไตรลักษณ์) มรณานุสสติ เห็นความแตกสลายของสังขาร ควรรู้เท่าทันสภาพความจริงของชีวิต ให้ได้เกิดความคิด จิตสำนึก ที่จะเร่งขวนขวายทำความดี เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในทางธรรม ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

สังเวคธรรม จึงหมายถึงความรู้ลึกที่เป็นสภาวะกระตุ้นเตือนใจ ให้เลิกละความประมาท เลิกละความชั่ว และเข้าใจให้เร่งทำความดี ซึ่งทำให้เกิดปัญญา ความรู้ที่เป็นกุศล ดังนั้น สังเวคธรรม จึงไม่ใช่ความรู้ลึกที่โสภณเศร้าสลดหดหู่ใจ ตามที่เข้าใจกัน แต่เป็นการตื่นรู้ด้วยศรัทธาและปัญญาอย่างแท้จริง

กล่าวได้ว่า สังเวชนียสถานเป็นสถานที่ควรเห็น เพื่อให้เกิดสังเวคธรรมหรือธรรมสังเวช ซึ่งเต็มเปี่ยมด้วยคุณค่าอย่างยิ่ง เมื่อเกิดมาจากศรัทธาความเลื่อมใส และปัญญาความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงพุทธสังเวชนียสถานกับพระธรรมคำสอน มาเป็นความรู้เท่าทันสภาพความจริงของชีวิตตามพุทธวจนะได้

บทสรุป

การจาริกบุญจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายและความสำคัญต่อพุทธบริษัทผู้มีศรัทธา มีกำลัง ที่จะเดินทางสู่พุทธศาสนสถาน ซึ่งจะเป็นสถานที่สัปปายะในการพัฒนากายและจิตให้เจริญในธรรมานุวัตรปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งในพระพุทธศาสนานั้นมีการจาริกบุญไปยังสถานที่สำคัญสูงสุดคือสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ซึ่งเป็นที่ตระหนักรู้ร่วมกันถึง

ความสำคัญของสถานที่ 4 แห่งนี้จากพระพุทธวจนะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแพร่มากมาย หรือแม้แต่สื่อสมัยใหม่เช่น สารานุกรมเสรี (สือออนไลน์) ก็ได้ระบุตามหลักฐานในพระไตรปิฎกถึงสังเวชนียสถาน 4 ไ้วัว่เป็นสถานที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนที่ควรไปดู เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาทจะได้เร่งชวนขววยประกอบกุศลกรรม และสำหรับผู้ศรัทธาจะได้จาริกไป เพื่อเพิ่มพูนปสาทะ กระทำสักการบูชา อันจะนำให้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

เอกสารอ้างอิง

1.ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

ประเวศ วะสี, ศ.นพ.. 94 ชีวิตท่องแดนพุทธภูมิ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2548

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). ขวนคิด พินิจธรรม. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, 2534.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). จาริกบุญ จารึกธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, 2539.

_____. ตามทางพุทธกิจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2543.

พระราชรัตนรังษี (ว.ป. วีรยุทธโธ). ร้อยยาพระธรรมะปิดทอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. Delhi, India : OM Laser Printers, 2550.

(2) บทความ :

พระราชรัตนรังษี. สัญชาติกายเป็นไทย สัญชาติใจเป็นอินเดีย. ใน ไปอินเดีย พลิกกองอิฐ สะกิดปัญญา.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552.